

Do wykorzystania na lekcjach:
języka rosyjskiego, języka polskiego,
historii.

Sztuka translacji na przykładzie utworów Adama Mickiewicza i Aleksandra Puszkina

Ewa Głąbicka

Spojrzenie Warszawa, s. 57

WIDZĘ

Na zdjęciu w *Tryptyku Warszawskim* (*Spojrzenie Warszawa*, s. 57) rozpoznaję Trakt Królewski i jego skrzyżowanie z Alejami Jerozolimskimi. W miejscu przecięcia obu arterii znajduje się rondo. Na pierwszym planie, po lewej stronie, wyróżnia się podłużny budynek zwrócony frontem do ulicy. Na jego dachu widać jeden z najstarszych neonów Warszawy – kulę ziemską – logo firmy „Orbis”. Kojarzy się ona z podróżami po całym świecie i znajomością języków obcych. Na elewacji rzeczono-budynku, nad bramą wjazdową, dostrzegam dwa wykusze z figurami.

MYŚLĘ

Co przedstawiają te figury?

Udaję się w miejsce widoczne na zdjęciu. Odczytuję adres: Aleje Jerozolimskie 32. Odnajduję dostrzeżone detale architektoniczne. Są to dwa popiersia, które przedstawiają Adama Mickiewicza i Aleksandra Puszkina. Robię zdjęcie dokumentacyjne.

Znajduję i zaznaczam to miejsce na fotomapie Warszawy (www.samper.pl Fotomapa Warszawy 2001) i wyznaczam współrzędne geograficzne. Szukam dodatkowych informacji pod adresem: http://www.warszawa1939.pl/strona.php?kod=jerozolimskie_8_a. Dowiaduję się, że jest to powojenna rekonstrukcja dekoracji, którą umieścił tam w latach osiemdziesiątych XIX wieku rosyjski kupiec herbaciany Wsiewołod Istomin.

- Przypominam sobie wiedzę na temat obu poetów, zwłaszcza ich biografii i tego, co ich łączyło – dowiaduję się, że obu poetów łączyła przyjaźń, przejawiająca się m.in. w tym, że wzajemnie tłumaczyli swoje wiersze. Ślad tej przyjaźni jest w Warszawie.

- Zestawiam ich przykłady: *Trzech Budrysów* Mickiewicza i *Будрыс и его сыновья* Puszkina i porównuję oryginał z przekładem. Jakie podobieństwa i różnice dostrzegam? Czego one dotyczą? Czy przekład oddaje myśl przewodnią i klimat oryginału? Na czym polega przekład w ogóle? Co jest warunkiem dobrego przekładu poezji?

DZIAŁAM

Zadanie 1. Porównuję wiersz Adama Mickiewicza *Trzech Budrysów* z tłumaczeniem Aleksandra Puszkina *Будрыс и его сыновья*.

Zadanie 2. Porównuję wiersz Aleksandra Puszkina *Воспоминание* z tłumaczeniem Adama Mickiewicza *Przypomnienie*.

- a) czytam oryginalny wiersz i ustalę, czego dotyczy
- b) określam styl i język utworu
- c) ustalę problemy, jakie pojawiają się podczas tłumaczenia: nazwy własne, archaizmy, porównania, rytmika tekstu
- d) czytam tłumaczenie i ustalę czy sens tego tekstu jest tożsamy z oryginałem
- e) określam styl i język utworu. Czy są one podobne do tych, których użył poeta-autor?
- f) analizuję tytuł oraz kolejne zwrotki, szukając różnic, jakie zastosował poeta-tłumacz z uwzględnieniem wcześniej określonych problemów.

Podsumowanie:

- a) zastanawiam się nad trafnością zastosowanych przez poetów środków, wyrażę opinię o przekładzie. Podaję swoje wersje tłumaczenia spornych fragmentów.
- b) tworzę listę cech warunkujących dobry przekład wierszy
- c) wracam do wizerunków poetów na elewacji kamienicy i pytam przechodniów o skojarzenia z obu postaciami.

ZAŁĄCZNIK do zadania nr 1

**TRZECH BUDRYSÓW
(BALLADA LITEWSKA)
Adam Mickiewicz**

Stary Budrys trzech synów, tęgich jak sam Litwinów,
Na dziedziniec przyzywa i rzecze:
„Wyprowadźcie rumaki i narządźcie kulbaki,
A wyostrzcie i groty, i miecze.

Bo mówiono mi w Wilnie, że otrąbią niemylnie
Trzy wyprawy na świata trzy strony:
Olgierd ruskie posady, Skirgiełł Lachy sąsiady,
A książdз Kiejstut napadnie Teutony.

Wyście krzepcy i zdrowi, jedźcie służyć krajowi,
Niech litewskie prowadzą was Bogi;
Tego roku nie jadę, lecz jadącym dam radę:
Trzej jesteście i macie trzy drogi.

Jeden z waszych bieć musi za Olgierdem ku Rusi,
Ponad Ilmen, pod mur Nowogrodu;
Tam sobole ogony i srebrzyste zasłony,
I u kupców tam dziengi jak lodu.

Niech zaciągnie się drugi w księdza Kiejstuta cugi,
Niechaj tępi Krzyżaki psubraty;
Tam bursztynów jak piasku, sukna cudnego blasku
I kapłańskie w brylantach ornaty.

Za Skirgiełłem niech trzeci poza Niemen przeleci;
Nędzne znajdzie tam sprzęty domowe,
Ale za to wybierze dobre szable, puklerze
I mnie stamtąd przywiezie synowę.

Bo nad wszystkich ziem branki miłsze Laszki kochanki,
Wesolutkie jak młode koteczki,
Lice bielsze od mleka, z czarną rzęsą powieka,
Oczy błyszczą się jak dwie gwiazdeczki.

Stamtąd ja przed półwiekiem, gdym był młodym
człowiekiem,
Laszkę sobie przywiozłem za żonę;
A choć ona już w grobie, jeszcze dotąd ją sobie
Przypominam, gdy spojrzę w tę stronę.

Taką dawszy przestrożę, błogosławił na drogę;
Oni wsiedli, broń wzięli, pobiegli.
Idzie jesień i zima, synów nie ma i nie ma,
Budrys myślał, że w boju poległi.

Po śnieżystej zamieci do wsi zbrojny mąż leci,
A pod burką wielkiego coś chowa.
„Ej, to kubeł, w tym kubie nowogrodzkie są ruble?”
– „Nie, mój ojczę, to Laszka synowa”.

Po śnieżystej zamieci do wsi zbrojny mąż leci,
A pod burką wielkiego coś chowa.
„Pewnie z Niemiec, mój synu, wiesziesz kubeł bursztynu?”
– „Nie, mój ojczę, to Laszka synowa”.

**БУДРЫС И ЕГО СЫНОВЬЯ
Przełożył Aleksander Puszkın**

Три у Будрыса сына, как и он, три литвина.
Он пришёл толковать с молодцами.
„Дети! Сёдла чините, лошадей проводите,
Да точите мечи с бердышами.

Справедлива весть эта: на три стороны света
Три замышлены в Вильне похода.
Паз идёт на поляков, а Ольгерд на пруссаков,
А на русских Кестут воевода.

Люди вы молодые, силачи удалые
(Да хранят вас литовские боги!),
Нынче сам я не еду, вас я шлю на победу;
Трое вас, вот и три вам дороги.

Будет всем по награде: пусть один в Новеграде
Поживится от русских добычей.
Жёны их, как в окладах, в драгоценных нарядах,
Домы полны; богат их обычай.

А другой от пруссаков, от проклятых крыжаков,
Может много достать дорогого,
Денег с целого света, сукон яркого цвета;
Янтаря • что песку там морского.

Третий с Пазом на ляха пусть ударит без страха;
В Польше мало богатства и блеску,
Сабель взять там не худо; но, уж верно, оттуда
Привезёт он мне на дом невестку.

Нет на свете царицы краше польской девицы.
Весела, что котёнок у печки,
И как роза румяна, а бела, что сметана;
Очи светятся, будто две свечки!

Был я, дети, моложе, в Польшу съездил я тоже
И оттуда привёз себе жёнку;
Вот и век доживаю, а всегда вспоминаю
Про неё, как гляжу в ту сторонку”.

Сыновья с ним простились и в дорогу пустились.
Ждёт, пождёт их старик домовитый.
Дни за днями проводит, ни один не приходит.
Будрыс думал: уж, видно, убиты!

Снег на землю валится, сын дорогою мчится,
И под буркою ноша большая.
„Чем тебя наделили? что там? Ге! Не рубли ли?”
„Нет, отец мой; полячка младая”.

Снег пушистый валится, всадник с ношею мчится,
Чёрной буркой её покрывая.
„Что под буркой такое? Не сукно ли цветное?”
„Нет, отец мой; полячка младая”.

Po śnieżystej zamieci do wsi jedzie mąż trzeci,
Burka pełna, zdobyczy tam wiele,
Lecz nim zdobycz pokazał, stary Budrys już kazał
Prosić gości na trzecie wesele.

Снег на землю валится, третий с ношею мчится,
Чёрной буркой её прикрывает.
Старый Будрыс хлопочет и спросить уж не хочет,
А гостей на три свадьбы сзывает.

ZAŁĄCZNIK do zadania nr 2

ВОСПОМИНАНИЕ Aleksander Puszkın

Когда для смертного умолкнет шумный день,
И на немые стогны града
Полупрозрачная наляжет ночи тень
И сон, дневных трудов награда,
В то время для меня влачатся в тишине
Часы томительного бденья:
В бездействии ночном живей горят во мне
Змеи сердечной угрызенья;
Мечты кипят; в уме, подавленном тоской,
Теснится тяжких дум избыток;
Воспоминание безмолвно предо мной
Свой длинный развивает свиток;
И с отвращением читая жизнь мою,
Я трепещу и проклиная,
И горько жалуясь, и горько слезы лью,
Но строк печальных не смываю.

PRZYPOMNIENIE Przełożył Adam Mickiewicz

Kiedy dla śmiertelników ucichną dnia gwary
I noc, w pół-przejrzystą szatę
Rozciągając nad głuchej stolicy obszary,
Spuszcza sen, trudów zapłatę:
Wtenczas mnie samotnemu rozmyślań godziny
W ciszy leniwo się wleką,
Wtenczas mnie ukąszenia serdecznej gadziny
Bezczynnemu srożej pieką.
Mary wrą w myśli, którą tęsknota przytłacza
I trosk oblegają roje;
Wtenczas i Przypomnienie w milczeniu roztacza
Przedemną swe długie zwoje.
Ze wstrętem i z przestachem czytam własne dzieje,
Sam na siebie pomsty wzywam,
I serdecznie żałuję, i gorzkie lzy leję,
Lecz smutnych rysów nie zmywam.

Bibliografia

- Dylewski A., Warszawa i okolice, Pascal, Bielsko-Biała, 2005.
Mickiewicz A., Wybór pism, Książka i Wiedza, 1951
Puszkın A., Dzieła wybrane, PIW, Warszawa, 1956
Al. Jerozolimskie 8 [w:] Warszawa 1939 [źródło internetowe] http://www.warszawa1939.pl/strona.php?kod=jerozolimskie_8_a, data otwarcia: 11.01.2008.
Nowy Świat 15 róg al. Jerozolimskie 2 [w:] Warszawa 1939 [źródło internetowe] http://www.warszawa1939.pl/index.php?r1=nowy_15&r3=0, data otwarcia: 11.01.2008.
Mickiewicz A., Trzech Budrysów [w:] Wirtualna biblioteka literatury polskiej [źródło internetowe] <http://univ.gda.pl/~literat/amwiersz/0051.htm>, data otwarcia: 11.01.2008.
Левин Э., Блокноты переводчика, [w:] Заметки по еврейской истории [źródło internetowe]
Пушкін А., Воспоминание, [w:] Интернет библиотека Алексея Комарова [źródło internetowe] <http://ilibrary.ru/text/640/p.1/index.html>, data otwarcia: 08.01.2011
<http://berkovich-zametki.com/2007/Zametki/Nomer3/Levin1.htm>, data otwarcia: 11.01.2008.
http://www.warszawa1939.pl/index.php?r1=nowy_15&r3=0

Ewa Głębicka

Studentka rusycystyki
Uniwersytet Warszawski
Praca wykonana w ramach zajęć z Varsavianistyki
e-mail: mewacinska@wp.pl